

РЕКЛАМНІ ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІДОМОСТЕЙ ПРО РОЗВИТОК ОДЕСИ ПЕРІОДУ ХІХ СТ.

Слюсаренко М. І., Голубовська В. В.

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Реклама активно поширюється в економічно стабільних регіонах і, як засвідчує правило великого пальця, занепадає у випадках кризи.

ХІХ ст. стало бурхливим періодом у розвитку Одеси. У місті прогресує промислове і технічне виробництво, відкриваються заводи і фабрики, активно ведеться торгівля, Одеса успішно експортує зерно, овечу шерсть, м'ясо і сало [11, с. 34]. Відомо, що в ХІХ ст. кількісно населення Одеси зростає майже у 160 разів, і вже у 1897 році у місті проживає 400 тисяч громадян [2, с. 44].

Одеса з початку ХІХ ст. «активно розвиває періодику» [9, с. 56], а найшвидше зароджується преса для комерсантів. У 1809 р. починає виходити тижневий купецький бюлетень *«Прейскурант приходящим в Одессу иностранным товарам и исходящим российским товарам»*, а у 1820 р. у місті започаткована перша торгова газета *«Messager de la Russee meridional»* [1, с. 161]. У цей період активно поширюється друкована газетна реклама.

Як зазначають дослідники, рекламні послання у ХІХ ст. були вже дуже добре продуманими. Рекламісти активно застосовували віршовану форму, а також знали і втілювали всім сьгодні відомий аргумент «Навіщо платити більше?» [3, с. 118]. Можна додати, що до виготовлення повідомлень часто залучали художників, тому деякі зразки реклами нагадували живописні полотна. Такою є, наприклад, реклама порошку Купера для купання овець: пастухи в національних костюмах і випестувані ними тварини зображені на фоні прекрасного пейзажу [див. 2]. У тексті реклами використовували кольорові фарби, траплялися так звані реклами-розкладайки [6], поширювали також

редакторську (написану журналістами) рекламу, матеріал у формі статті, як, наприклад, про косарку «Ластівка» [див. 6]. Незмінною впродовж кількох століть залишилася і структура друкованих рекламних повідомлень (передне слово, основний текст і довідкові відомості), вона успішно використовується і в наші дні [1, с. 165]. Новими у сучасному рекламуванні науковці називають тільки технічні можливості [3, с. 117].

Дослідження реклами минулого – це не тільки можливість простежити еволюцію її форми і способів налагодження комунікації, це також нагода довідатися про рівень виробництва, про побут городян, смаки і попит суспільства. Цим і обумовлена актуальність нашої статті.

Науковці виокремлюють такі функції реклами, як інформування про товар, просування товару, формування попиту, вплив на особу, стимулювання реалізації товару, пропаганда нового в житті, налагодження зв'язків, формування естетичних смаків тощо [див. 4]. На наше переконання, рекламні повідомлення виконують також функцію історичних фактів, які можуть надати цікаву інформацію про виробника, про попит споживачів і рівень розвитку регіону в певний період.

Рекламні матеріали в періодичних виданнях Одеси містять цікаві історичні дані. Завдяки рекламі можна дізнатися, які товари вироблялися в місті. Мешканцям пропонують продукцію горілчаного, клейового, свічкового, салотопного, котельного заводів, а також фабрик: паркетної, макаронної, ситцевої і рукавичок [див. 2; 9].

Реклама зберігає важливі для Одеси імена, наприклад, йдеться про Ф. І. Яхимовича як засновника лікувального закладу на Куяльницькому лимані [див. 2], А. І. Спіллера – власника фабрики з виготовлення дерев'яних шрифтів [12], також можна дізнатися про імена власників типографій [див. 2; 6] тощо.

Штемпелі чи фірмові знаки на рекламних матеріалах засвідчують дати заснування промислових об'єктів. Довідуємося, що у 1806 р. у місті був відкритий миловарний завод [2] і канатна фабрика [13], у 1823 – фабрика фортепіано [8], 1830 – фабрика кондитерських виробів [7], 1833 – санаторій «Куяльник» [2], 1836 – завод фарб і лаків [2], 1841 – тютюнова фабрика [13], 1847 – меблева фабрика [13], 1858 – завод шкіряних виробів [13], 1872 – пивоварний завод [2], а також завод сталевих і чавунних виробів [2], 1879 – цукровий завод [7], 1880 – завод французької вакси [2] і запущено рух залізничної дороги [2], 1882 – завод посуду [6], 1883 – фурнітуро-галантерейна фабрика [6], 1889 – паперово-дзгтутова фабрика [6], 1896 – Південно-російсько товариство Генріх Редер [2].

Газетна реклама містить відомості про життя мешканців. Одеса в кінці ХІХ ст. – це справжнє європейське місто, центр торгівлі. Як видно з газети оголошень *«Торговий листок»*, що виходила з 1885р. двічі на місяць на чотирьох шпальтах, в Одесі пропонували літографські і швейні машини, вина, зброю, тканини, штемпелі, книги, також продавали земельні ділянки та домогосподарства [12]. Цікавим є оголошення редакції про добір агентів для потреб газети і особливо припис «Без солідних рекомендацій не звертатися» [12].

З реклами відомо, що для ділових одеситів актуальними були візитівки, їх на сторінках «Листка» пропонувала Слав'янська типо-літографія, розташована на вулиці Гаванній.

Газета *«Торговий бюлетень»* (1887 р.) поширювала урядові рішення у сфері промисловості, фінансів, торгівлі та морської справи. Газета надавала відомості про рух морського та залізничного транспорту, про коливання на ринку цінних бумаг. На четвертій шпальті газети містилися рекламні матеріали. Пропонувалися сільськогосподарські машини, паркет, друкована продукція, чаї.

З реклами зрозуміло, що в місті актуальними були аукціони, на одному з яких можна було придбати залишки (якорі, паруси, рятувальні круги, пожежні рукави, ліхтарі, бочки, компаси, барометри) від затопленого італійського корабля «Фраттелі М». У місті передбачався також публічний продаж грецького судна «Марія» [11].

Джерелом відомостей про життя в Одесі XIX ст. є щорічні видання-путівники. Ці видання появилися як своєрідний компас для місцевих мешканців і заїжджих людей і мали допомогти у пошуку потрібних вулиць чи будинків. Як писав К. Висковський, «<...> видання своєю ясністю і систематичністю викладу і детальністю стане доброю підставою для збереження і часу, і коштів» [10, с. 3]. Укладачі з великою любов'ю відносилися до міста і до користувачів путівників, вони подавали для ознайомлення не тільки адреси і схеми, але й друкували нариси про історію Одеси, її градоначальників, про досягнення та найбільші лихоліття [див. 2].

Цікаво, що реклама в путівниках почала поширюватися значно пізніше, ніж появилися перші номери. Відомо, що видання 1867 р. *«Путеводитель по Одессе и ее окрестностям с указанием разных адресов и планом города и окрестностей»* виходило російською і французькою мовами і реклами не містило. Не було реклами і в багатьох наступних числах. Рекламою наповнений *«Путеводитель ...»* В. Коханського (1893 р.), а в *«Путеводителе»* Г. Каранта надруковано майже 200 рекламних матеріалів [див. 2]. Рекламні матеріали розташовували на початку видання і в кінці, а для того щоб не збільшувався формат, рекламу друкували на кальках. Різні кольори кальки (оранжевий, голубий, червоний і синій) допомагали в користуванні.

У рекламі пропонують широкий асортимент промислових товарів, меблі, дзеркала, електроприлади, хутро, галантерея, канцелярські товари, вина, консерви, молочна продукція, гастрономія, чаї, кава та багато іншого.

У путівнику Коханського [див. 2] міститься реклама про підписку газети «Одеський вісник», надаються важливі факти про видання: газета ілюстрована, об'єктивна, з розгалуженою системою інформування (має кореспондентів у великих містах та закордоном), допомагає у випадку втрати документів на залізниці.

Цікавою є реклама феєрверків, облаштування яких пропонувала піротехнічна лабораторія «Фортуна», розташована по вул. Мало-Фонтаська дорога. З реклами відомо, що в місті з 1862 року працювали Варшавські лазні [див. 2], а до здравниць на Куяльницькому лимані можна доїхати від залізничного вокзалу залізньо-кінною дорогою за 12 хв., ціна квитка при цьому становила 5 копійок [див. 2]. У рекламі повідомлялося, що вагони залізньо-кінної дороги рухалися Ришельєвською вулицею з інтервалом 5 хвилин.

Отже, газетна друкована реклама – джерело історичних відомостей про розвиток міста та життя громадян. Рекламні повідомлення містять інформацію про тогочасні виробництва, роки заснування заводів і фабрик, про відомих діячів, засвідчують смаки містян, особливості побуту.

Література

1. Іванова І. Б. Історія української реклами: мовностилістичний аспект : монографія / І. Б. Іванова. – Харків : Видавництво «Юрайт», 2016. – 372 с.
2. Иллюстрированный путеводитель Г. Каранта – Одесса : Книгоиздательство Г. Каранта, 1899 г. – 120 с.
3. Краскова Е., Торговая реклама на открытках // Мария: Альманах научных статей и публикаций, посвященных еврейскому наследию в современной культуре / Е. Краскова, А. Дроздовский. – 2007. – №8. – С. 111–244.
4. Медведева С. А. Основы рекламы. Конспект лекций / С. А. Медведева, Е. В. Левкина, Е. Н. Татарников и др. – Ростов н/Дону: Феникс, 2005. – 224с.
5. Михайленко Г. М. Путь к признанию. Страницы истории Одесского завода шампанских вин (XIX–XXI вв.): В 2-х ч. / Г. М. Михайленко, П. Е. Донцова

- / Художник Сытников С. Е. – Часть 2. – Одесса: Тов. РВА «СМИЛ», 2007. – 152 с.
6. Одесса и ея окрестности. Полный иллюстрированный путеводитель / Сост. В. Коханский. – Одесса : Типография Л. Нитче, 1893. – 226 с.
  7. Одесский альманах. Юбилейный справочный календарь-сборник на 1894–1894 гг. / Ред. С. Н. Плаксин. – Одесса: Центральная типо-литография, 1894.
  8. Плаксин С. Комерческо-промышленная Одесса и ее представители в конце девятнадцатого столетия / С. Плаксин. – Одесса : Славянская типография Н. Хрисогелось. – 1901. – 145 с.
  9. Подоляка Н. С. Історія реклами : конспект лекцій / С. Н. Подоляка. – Суми: Сумський державний університет, 2015. – 193 с.
  10. Путводитель по городу Одессе с подробным планом / Сост. Висковский К. – Одесса: Славянская типография И. Буковецкого, 1875. – 176 с.
  11. Торговый бюлетень : газета / Ред. Ноцццолини Л. – 1887. – №13.
  12. Южно-русский альманах 1896 г. / Изд. Ю. Сандомирского. – Одесса : «Центральная типография». – 1986.

Рекламне повідомлення як джерело відомостей про розвиток Одеси періоду ХІХ ст. / Актуальні питання практичної психології : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (19 квітня 2019 р., м. Одеса). – Одеса : Фенікс, 2019. – С. 172–175.